

# Eesti Vabaerakond

## Majandusprogramm

ver 1.0

### **Preambul**

Majandus on rohkem kui üksnes äri ja ettevõtlus või eelarve ja maksud. Suur osa inimese igapäevaelust on seotud majandusega, seetõttu näeb Vabaerakond majandusvaldkonnana vaba kodaniku enesega toimetuleku soovist tõukuvat töötamist ja ettevõtlust, aga ka tegutsemist aladel nagu loomemajandus, kultuuriteenused ja innovatsioon. Moodsa ühiskonna areng põhineb teadmistel ja igaühe võimalusel olla aktiivne majandussubjekt. See muudab XXI sajandi töösuhteid ja tarbimist ning avab igale aktiivsele inimesele uued võimalused tagada enda ja oma pere toimetulek paljude erinevate seaduslike vahenditega.

**Vabaerakonna majandusprogramm tugineb** inimese **vabadusele** tegutseda ja saada kasu oma töö viljadest. Selleks on ühtviisi olulised nii paindlikud ettevõtlusvormid ja töökorraldus, bürokraatiavaba ja toetav ühiselu korraldus kohalikus kogukonnas kui ka riigi hooliv ja abistav suhtumine.

Meie majandusmõte **on teenusmajandusele keskenduv moodne maailmavaade**, mis loob väärtusi mitte ainult käegakatsutavate asjade näol (ka asjad ei kao kuhugi), vaid eelkõige infoühiskonnale omase sotsiaalse suhtluse, ideede liikumise ja inimlike emotsioonide näol. Teenusmajandus on haritud ja mobiilse Eesti võimalus olla maailmas suur ilma meie ainulaadset elukeskkonda kahjustamata ning massiliselt toorainet ja masinaid Eestisse importimata.

Vabaerakonna vaade majandusele on inimkeskne. Majandus on see, mida me kõik iga päev taasloome ja **mis tagab Eesti inimeste heaolu, kultuuri ja turvalisuse**. Inimese rahulolu on majanduse korraldamise poliitiline eesmärk. Seetõttu soovime igati soodustada erinevaid ettevõtlusvorme, ühistegevust, innovatsiooni ja ekspordivõimekust. Suurem vabadus ja inimkesksus tähendab maksukoormuse vähenemist töötamiselt ja ettevõtlikkuselt. Maksustame pigem rikas olemist, mitte rikkaks saamist, nagu on öelnud klassikud.

## I Majanduse eesmärgid ja valitsuse osa majanduse juhtimises

### A Vabaduse ja regulatsiooni piirid

1. Majanduse ja ühiskonna edu põhineb vabadusel – mida rohkem suudame avardada majanduse tegevusvälja, seda suurem on inimeste ettevõtlikkus seda kasutada ning seda rohkem loome väärtusi ühiskonnana.
2. Majandusvabadust tuleb väärtustada kõigil otsustustasanditel (ametnikkond, kohalik omavalitsus, keskvalitsus, kohtuvõim) ning seda võib piirata vaid laialdase ja põhjendatud ühiskondliku huvi olemasolul, keskkonna, kultuuri, avaliku korra ja riigikaitse eesmärgil.
3. Erakond seab eesmärgiks vähendada majanduselu ülereguleerimist. Selleks tahame riigireformi käigus analüüsida, kas kõik olemasolevad õigusaktid (eri tasandite määrused, korraldused ja seadused) on tingimata vajalikud, ning tühistada need, mis ei aita kaasa ühiskonna korrastamisele või sünnitavad asjatut bürokraatiat. Majanduselu kujundamisel võib seadusandja ja valitsuse kõrval suurema rolli anda ettevõtjate ja ettevõtlusorganisatsioonide ühistegevusele<sup>1</sup> (vt ka p 13).
4. Erakond peab oluliseks muuta Eestis levinud mõtteviisi, et Euroopa Liidu (EL) õigust tuleb rakendada võimalikult karmilt, eranditeta ja reguleerimiskeskelt. Eesti ametnikkond peab seisma eelkõige Eesti ja Eesti majanduse arengu eest ning tagama ELi õiguse rakendamise, lähtudes Eesti majandushuvidest ja võrdsetest konkurentsitingimustest teiste ELi riikidega<sup>2</sup>.

### B Majandus ja ettevõtlus kui väärtusloome allikas, majanduse areng

5. Majandus on ühiskonna toimimise ainuke valdkond, mis loob ainelist lisandväärtust. Ühiskonna ühiste pingutustega loodud materiaalsete väärtuste toel saavad elada ja areneda eesti rahvuskultuur ja keel, haridus, teadus ja meie riiklik iseolemine. Seetõttu on majandus ühiskonnaelu keskne tegevusvaldkond ja erakonna poliitika oluline osa.
6. Eesti põhiseaduse preambulis kirjeldatud väärtuste hoidmiseks ja muude ühiskondlike vajaduste rahuldamiseks peab majandusvaldkond panustama maksusüsteemi kaudu

---

<sup>1</sup> Väga paljud tehnilised nõuded tuleks kehtestada ametiliitude ja esindusorganisatsioonide omavaheliste kokkulepetega, millel peaks olema üldseadusega antud õigusjõud (nt kollektiivlepingud). Valdkonnaspetsiifiline regulatsioon ettevõtjate hea tavana, mida nad ise on motiveeritud järgima, vähendaks üldkehtivate õigusaktide hulka.

<sup>2</sup> Me ei poolda valikulist või voluntaristlikku õiguse järgimist, kuid tuleb meeles pidada, et Euroopa direktiivõigus on kohustuslik liikmesriikidele ja ei ole otsekohalduv isikutele. Riikide ülesanne on luua nende alusel siseriiklikud õigusaktid. Seda tehes on Eesti tihti üle võtnud direktiivi kõige jäigemad nõuded, selle asemel et analüüsida, kas meie oludes on eranditeta ja range rakendamine seatud eesmärgi saavutamiseks kohane.

üldisse ühiskonnakorraldusse. Erakond usub, et suurem vabadus<sup>3</sup> annab meile suurema ühiskondliku väärtuse ja ka suurema SKT. Seetõttu peame oluliseks, et maksusüsteemi abil ümberjagav osa SKTst ei ületaks 35% ja soodsa majanduskliima korral see suhtarv väheneks (vt p 55).

7. Erakond panustab majanduse arendamisel eelkõige SKT kasvu elaniku kohta, mis seni on Eestis ELi keskmisest madalam. SKT kasv elaniku kohta on paratamatult vajalik selleks, et suurendada kõigi Eesti inimeste toimetulekuvõimet ja rahulolu ning tagada ühiskonna terviklik areng. SKT kasv tervikuna on siinjuures oluline vahend inimeste heaolu saavutamiseks.

### **C Majanduspoliitika seosed teiste ühiskonnaelu valdkondadega**

8. Majanduse areng sõltub paljudest teguritest ning erakond peab oluliseks teiste ühiskonnaelu valdkondade sidusat panust majandusarengu toetamisse.
9. Keske tähtsusega on hariduse (eelkõige kutse- ja kõrgharidus) ja teadustegevuse korraldamine nii, et see lähtuks tööturu vajadustest. Kuna infoühiskonnas on teadmistel ja oskustel üha suurem roll väärtuse loomisel, siis objektiivselt ja kaalutletult üles ehitatud haridussüsteem on see, mis loob lisandväärtuse tulevastele põlvkondadele. Erakond peab oluliseks hariduse ja ettevõtluse tihedat koostööd, sh varajast töötamist ja ettevõtluspraktikat ning ekspordile suunatud teadus- ja arendustegevuse toetamist.
10. Majandusareng vajab usaldust ettenähtava tuleviku suhtes, seetõttu on oluline sotsiaalne stabiilsus, inimeste igapäevane toimetulek ning turvalisus kõige laiemas mõttes. Riiklike sotsiaalprogrammide kõrval peab erakond oluliseks ka majandussubjektide algatatud ja rakendatud ühistegevust ning sotsiaalse turvalisuse projekte (tööandja ja töötaja omaosalusega pensioni-, tervise-, töötuskindlustus jms).
11. Majandustegevus peab olema keskkonnasäästlik ning arvestama teiste isikute õigusega puhtale loodusele, looduslikule eluviisile ja õigusele looduskeskkonna abil edendada oma majandushuvisid. Keskkonkakitse<sup>4</sup> peab leidma tasakaalu majanduse arengu ja looduse vahel, et tagada mitmekesisus ja majanduslik kestlikkus. Valdcondade eelistamisel peab erakond oluliseks eelkõige neid majandusharusid, mis on loodussõbralikud ega kasuta loodusesse viidavaid kemikaale ja tööstuslikke aineid.

---

<sup>3</sup> Riigieelarve maht ligikaudu on SKT \* maksukoormus [%]. ELi riikide poliitikud on tõstnud maksukoormuse osakaalu (kuna seda on kerge teha administratiivsete vahenditega) ning see on ELis keskmiselt 40% (nt Prantsusmaa, Taani ja Belgia 48%). OECD riikides keskmiselt aga 34,3%. Erakond peab õigeks suurendada eelkõige selle korrutise esimest tegurit, mis tagab heaolu pikemas perspektiivis.

<sup>4</sup> Juba täna on loodukaitsealasid Eestis üle 12% pindalast, mis on suurim osakaal ELis.

## D Valitsuse vastutus majanduselu korraldamisel

12. Valitsus peab tagama võimalikult suurel vabadusel põhineva stabiilse ja usaldusväärse ning pigem alareguleeritud majanduskeskkonna.
13. Erakond peab oluliseks, et ettevõtjad rakendaksid Eestis rohkem sektoripõhiseid hea tava nõudeid ja juurutaks ise tavad, mis tagavad ausa konkurentsi ja tarbija huvide kaitse (eelkõige seoses toodete kvaliteedi ja tarbijainfoga).
14. Eesti väiksusest tulenevalt ei saa me endale lubada hoolimatut ja raiskavat ümberkäimist loodus- ja inimvaraga. Eesti saab olla tuntud vaid oma toodete ja teenuste kvaliteedi ja uuendusmeelsusega. Seetõttu on valitsuse vastutus ühiskondliku kapitali<sup>5</sup> tulemuslik, ratsionaalne ja säästlik kasutamine.
15. Riigi ülesanne on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS)<sup>6</sup> ja maakondlike arengukeskuste kaudu toetada alustavaid ja väikeettevõtjaid, luua neile ekspordivõimalusi ning pakkuda kasvuvõimalusi arengutsükli inkubatsiooniteenuse abil<sup>7</sup>. Maksusüsteemis on mõistlik luua paindlikke maksutasumise võimalusi<sup>8</sup> alustavatele ja väikeettevõtetele (vt p 61 ja 70).
16. Valitsuse roll on olla ettevõtlusvaldkonna motiveerija uute tehnoloogiate rakendamisel, innovatsioonil ning uutele turgudele müümisel. Erakond peab oluliseks, et EASi üks põhilistest tegevussuundadest on edukate Eesti toodete ja brändide (sh e-riigi) turundus välismaal.
17. Ekspordi toetamine on valitsuse majanduslik prioriteet. Valitsus peab tagama Eesti kui majanduskeskkonna kõrge maine, iga ministri põhiroll on tagada majanduse hea käekäik ning olla Eesti majanduse esimene müügimees maailmas.
18. Erakond peab oluliseks ettevõtluse rahastamise struktuuriüksuste (EAS jt) radikaalset reformi ning nende koondamist ühtse juhtimise alla. Pikemas perspektiivis ja arvestades ELi rahastuse vähenemist, peame õigeks selle ümberkujundamist Norra naftafondilaadseks strateegiliseks investeerimisfondiks, mis saab oma tulu teatud ulatuses loodusvarade kasutustasust ning teeb investeringuid Eesti elu- ja ettevõtluskeskkonna parandamiseks ja regionaalseks arendamiseks.

---

<sup>5</sup> Selle all tuleb mõista nii inimkapitali kui ka materiaalseid varasid. Inimesed saavad olla haritumad, ühiselt tegutsevad, motiveeritud ja hoolivad. Materiaalsed varad on muu hulgas maa- ja merevarad, mets, sagedusalad ja ruum ning ka riigile kuuluvaid ettevõtted, finantsvarad ja rahvusvahelised õigused.

<sup>6</sup> EASi kohta siin ja edaspidi öeldut tuleb arvestada punkti 18 kontekstis!

<sup>7</sup> Väikeettevõtete suureks kasvamise suurim takistus on enesesse suletus. Inkubatsiooniteenuse eesmärk on suurendada koostööd sarnaste ettevõtete vahel, luua koostööl põhinevaid müügivõimalusi ja mentorluse kaudu arenda väikestest keskmised ja suured, tagades nii efektiivsuse kui ka konkurentsivõime kasvu.

<sup>8</sup> Peame silmas näiteks kvartaalset käibemaksu arvestamise korda, soodsamat maksude ajatamise regulatsiooni ning paindlikke sotsiaalmaksu tasumise võimalusi.

## II Eesti majanduse positsioon

### A Asjade tootmisest heoluteenusteni

19. Infoühiskonda astumisega on maailmamajanduse areng jõudnud etappi, kus igapäevaeluks vajalikud asjad<sup>9</sup> on inimestele üldjuhul kättesaadavad. Seetõttu on majanduse väärtusahel liikunud lihtsate asjade tootmiselt ja müügilt teenuste osutamisele, intellektuaalse kapitali ning uute tarne- ja müügiahelate kasutamisele.<sup>10</sup> Konkurentsivõimelised on tooted, mille arendusse ja disaini on oluliselt panustatud ning mille kasutajatele on tagatud mugav teenindus. Edukamate riikide teenusmajanduse osakaal SKTst on rohkem kui 2/3.
20. Teenusmajandus on suurema tööhõivega (tagab toimetuleku), väiksema kapitali ja ressursivajadusega (keskkonnasäästlik) ning selle turg on lokaalne (ei sõltu maailmamajanduse konjunktuurist ja suur korporatsioonide hinnapoliitikast). Seetõttu peab erakond oluliseks teenusmajanduse senisest oluliselt suuremat rolli ühiskonnas.
21. Teenusmajandus põhineb teadmistel ning ühiskonnas väljakujunenud tavadel ja suundumustel, väljastpoolt vaadatuna ka meie imagol. Kuna Eesti vabanemise perioodi langes jõuline veebi kasutuselevõtt ning meile on omane uuendusmeelsus, siis kujunes Eesti rahvusvaheliselt tunnustatud tegijaks IKT valdkonnas. See on oluline väärtus, mida tuleb hoida ja jätkuvalt arendada.
22. Tööstuse nüüdisajastamisel toetab erakond Industry 4.0<sup>11</sup> aluseks olevate digitehnoloogiate laialdast kasutuselevõttu ja sellest tulenevate võimaluste ära kasutamist tööstuse efektiivsuse, paindlikkuse, tootlikkuse ja konkurentsivõime kasvuallikana.<sup>12</sup>

### B Kodumaise toorme väärindamine

23. Asjade valmistamisel on ühiskonna jaoks oluline võimalikult suurel määral väärindada kodumaist tooret – see tagab väärtusahelas kõige suurema lisandväärtuse loomise Eestis. Kodumaise toorme kasutamine aga ei ole absoluutne eesmärk ja peab olema tasakaalus loodusvara taastumisega<sup>13</sup> või selle kasutamise pikaajalise kavaga<sup>14</sup>.

---

<sup>9</sup> Siin mh ka toit, eriti selline, mida toodetakse GMOde, keemiliste väetiste ja muude efektiivsust suurendavate masstootmise vahenditega, mis aga ei taga toidu puhtust ja tervislikkust.

<sup>10</sup> Eelkõige peame silmas infoühiskonnale omaste sidusplatvormide levikut, nt e-pangandus, e-valitsus või Taxify-laadsed rakendused, aga ka tarbimisharjumuste muutumist näiteks jagamis- ja ringmajanduse vaimus.

<sup>11</sup> <https://www.i-scoop.eu/industry-4-0/>

<sup>12</sup> Tööstus on Eesti majanduse jaoks olnud ajalooliselt olulise tähtsusega, moodustades SKTst ligikaudu viiendiku. Samas annab tööstus tööd enam kui 130 000 inimesele 7000 ettevõttes. Lisaks tagab tööstussektor teda teenindavates harudes hõive kümnetele tuhandetele inimestele tuhandetes ettevõtetes. Tööstus on Eesti majanduse jaoks oluline ekspordi seisukohalt. Sektori toodangust üle 70% müüakse piiri taga ning kokku annab tööstus ligi 70% Eesti ekspordist.

<sup>13</sup> Eelkõige metsaressurss.

24. Tervisliku toidulaua tagamiseks ning mahepõllumajanduse ja -vesiviljeluse toetuseks peab erakond õigeks riiklikult sertifitseeritud ja kontrollitud mahetootmise ja -töötlemise raamistikus toimiva toiduainetööstuse soodustamist näiteks turundustoe ja madalama käibemaksumääraga (vt ka p 67).

### **C Eesti tugevused**

25. Eesti tugevused on tootmis- ja teenindussektorid, kus meil on loomulikud või väljakujunenud eelised võrreldes teiste ühiskondadega. Nende teadvustamine on eeldus piiratud ressursside tingimustes teha ühiskonnale majanduslikult võimalikult tasuvaid otsuseid, kuid see ei tohi piirata ettevõtlusvabadust mis tahes teistel tegevusaladel.

26. Tootmissektorid:

- mahepõllumajandus ja mahetoodete tootmine<sup>15</sup>
- lubja- ja põlevkivi töötlemine
- metsamajandus, puidu väärindamine, mööblitööstus
- töötlev tööstus
- keskkonnasäästlik energeetika

27. Teenindussektorid:

- turism
- loomemajandus
- tervise- ja iluteenused
- IKT
- logistika

### **D Moodne majandus**

28. Eestil on loomulik edumaa IKT rakendamisel riigisektoris ja sellest tulenev hea maine. On olemas eeldused väljakujunenud IT-hariduse ja uuendusmeelsuse näol. Eesti probleemiks on sektori killustatus ning liiga suur riigisektori tellimuste osakaal. Rakendame poliitikaid, mis soodustavad ekspordivõimet, tootestamist ja konsolideerumist.
29. Valdkonna arenguks on vaja riiklikul tasandil koordineeritud müügipoliitikat<sup>16</sup> ning tööjõupuuduse adekvaatset lahendamist. Viimast toetavad suurt lisandväärtust

---

<sup>14</sup> Põlevkivi kasutamise pikaajalised arengukavad.

<sup>15</sup> Inimeste rikkuse ja teadlikkuse kasvuga suureneb mahe- ja tervisetoodete tarbimine. Eestil on looduslikud eeldused ja veel rikkumata muldadega keskkond mahepõllumajanduse arendamiseks. Dopinguga toodetud maasikate või kanalihaga pole niikuinii majanduslikult mõistlik konkureerida. See eesmärk tuleb siduda tervisepoliitikaga, kus peaks olema oluline rõhk tervislikul toitumisel.

loovate IKT-sektori töötajate koolitamine (sh ümberõpe) ja spetsialistide Eestisse tööle toomise kvootide kaotamine, tööjõu madalam maksustamine ning Eesti IKT oskusteabe eksport.

30. Eesti peab ELi tasemel edendama andmete vaba liikumist ning keskenduma rahvusvahelises andmekaitseõiguses iga andmesubjekti võimalusele teabeomandusest kasu saada.

## **E Ekspordiareendus**

31. Kasumiga välismaal müüdud toode või teenus suurendab Eesti ühiskonna rikkust ja on seetõttu majanduspoliitika põhieesmärk. Eksport ei tohi olla vaid kaupade müük välismaal, see peab hõlmama ka teenuste, andmete, kapitali ja teadmiste ekspordi. Mida suurem osa toote/teenuse tootmis- ja tarneahelast on Eesti oskusteabe või kapitali kontrolli all, seda suurem on meie loodav lisandväärtus, kasu selle ekspordist ja saadav ühiskondlik hüve.
32. Eesti peab olema võimeline kasutama kõiki välismaal elavaid rahvusaaslast, diplomaate ja Eesti sõpru ühtse ekspordiedenduse meeskonnana (n-ö *Team Estonia*), kes koordineeritud võrgustikuna majanduslikel alustel edendaks Eesti kaupade, teenuste, teadmiste ja kapitali müüki välismaal.
33. Erakond peab oluliseks parandada EASi rolli ekspordi toetajana eelkõige kaasates ja motiveerides rahvusvahelise ettevõtluse ja müügikogemustega inimesi ning vähendades bürokraatlikke tõkkeid.

## **III Konkurentsipoliitika**

### **A Rahvusvaheline vabakaubandus**

34. Erakond toetab vabakaubanduse laiemat arengut ning tollide ja toetuste vähendamist kaubandussuhetes, kuid tingimusel, et kaubanduspartnerid on rahvusvaheliste kohustuste täitmisel võrdses olukorras keskkonna-, kvaliteedi-, ohutus- ja tööõuete täitmisel.
35. Agressiivne ELi siseturu kaitse loob pikas perspektiivis olukorra, kus EL impordib vaesust ja koormab üle oma sotsiaalsüsteemi. Kaubanduse liberaliseerimine peab olema suunatud majanduse arengutingimuste loomisele Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas ning tuginema ELi toetusele kapitali ja teadmiste ekspordiks nendesse piirkondadesse.

---

<sup>16</sup> Paljudes riikides on lepingu sõlmimiseks vaja Eestist ametliku esindaja (nt ministri) kohalviibimist vm riigipoolset tähelepanuavaldust, samuti nõuab sektori müügitöö pikka ettevalmistust, mida võiks riiklikult toetada.

## B Monopoolsete ja oligopoolsete ettevõtete järelevalve

36. Majanduskeskkonna üks põhiomadusi on avatus ja võrdsed võimalused. Riigi ülesanne on vältida oligopoolsete<sup>17</sup> sektorite teket ja toetada alustavaid väikeettevõtjaid. Mida mitmekesisem on konkurents valdkonniti, seda enam on efektiivsust tagavat turumajandust.
37. Konkurentsiameti pädevus reguleeritud turul tegutsevate ettevõtjate (eriti riiklikud taristuettevõtted) hinnakujunduses peab olema suunatud majanduskeskkonna edule laiemalt (vt ka p 78). Administratiivselt reguleeritavate hindade arvestusmetoodika peab vähendama kapitalikulude komponenti ja suurendama turuosaliste võimalusi määrata ostetava toote/teenuse hind.<sup>18</sup>

## C Ühinemised ja ümberkujundamised

38. Riik peab kandma hoolt, et ettevõtluse valdkondlikud riskid ei kuhjuks ega põhjustaks hiljutise finantskriisi laadseid tagasilööke. Sektorites, kus avalikkusel on suur ootus teenuse toimepidevusele (nt pangandus, veebi kättesaadavus ja inimeste informeeritus), peab riik konkurentsipoliitika meetmetega säilitama tõhusa ja enesekorraldusliku konkurentsiolekorda.
39. Konkurents väiksemate ettevõtete vahel ja konsolideerumiste vältimise poliitika on vajalik ka selleks, et riigil oleks olemas finantsvõimekus<sup>19</sup> sekkumiseks, kui selline vajadus peaks tekkima. Konkurentsioigus peab andma riigile ettevõtjate ühinemisi piiravad tööriistad ning suuri riske koondavate ühinemiste puhul peab konkurentsiamet neid senisest oluliselt enam kasutama, sest riik kui *lender of last resort*<sup>20</sup> ei tohi lubada endast suuremate struktuuride riskis osalemist.

## D Tarbija ja väikeosanike õiguste kaitse

40. Eesti senine praktika tarbijaõiguste kaitsmisel on nõrk. Jaekaubandus on konsolideerunud vähestesse müügikettidesse, kuid see ei ole toonud kaasa soodsaid

---

<sup>17</sup> Oligopoolne turg – turg, kus on üksikud suured ettevõtjad, kes dikteerivad turutingimusi ja survestavad tarbijaid kõrgete hindade või mitterahuldava kauba või teenusega. Konkurentsi- ja teised järelevalveametkonnad kehtestavad sellistele turgudele hinnaregulatsioonid.

<sup>18</sup> Praegu on näiteks elektriturul olukord, kus tarbija ei saa hinda peaaegu mingil moel mõjutada, sisuliselt on tegemist ainult võta-või-jäta-turuga.

<sup>19</sup> 2008–2009 finantskriisi õppetund paljudele Euroopa riikidele oli see, et erasektori finantskriis läks üle riiklikuks usalduskriisiks, kuna avalikkus eeldas riiki sekkumist. Riikidel oli liiga vähe rahalisi võimalusi suurte finantsstruktuuride „päästmiseks“, sest viimaste finantsprobleemid olid oluliselt suuremad kui riigieelarve võimalused neid lahendada. Kriisi levimise vältimiseks olid riigid sunnitud leidma raha ja nii tuli pöörduda keskpankade poole, kes leevendasid rahapoliitikat n-ö uut raha trükkides.

<sup>20</sup> Kuna avalikkus ootab panganduselt toimepidevust, ei saa ühegi riigi valitsus pangasüsteemi täielikult pankrotti lasta. Seega: kui muud vahendid ei aita, peab riik leidma raha, mida laenata pankadele, kes iseseisvalt tekkinud turuolukorras hakkama ei saa.



ostuvõimalusi ja laia kaubavalikut.<sup>21</sup> Kohalikel väiketootjatel on tihti keeruline oma tooteid suurtes jaekettides turustada. Erakond seab eesmärgiks parandada konkurentsiameti tööd ning tagada Eesti inimestele võimalikult lai kaupade sortiment vabalt kujunevate hindadega.

41. Vaba ettevõtluse edendamiseks ja rahvusliku kapitali laialdaseks kasutamiseks on vaja tõhusalt kaitsta väikeaktsionäride huve. Erakond seab eesmärgiks muuta äriseadustikku, et vältida kuritarvitusi vähemus- ja väikeaktsionäride suhtes ning tagada pettuste ja „kantimistega“ saadud vara tagastamine seaduslikele omanikele.

## **IV Finants-, fiskaal- ja eelarvepoliitika**

### **A Euroopa Liidu fiskaalpoliitika põhiseisukohad**

42. ELi tasemel on õigustatud suurte riskijuhtimismehhanismide (nt Euroopa Finantsstabiilsuse Fond) olemasolu ning seetõttu on oluline ka Eesti osalemine nende töös (sh nende rahastamine), kuna globaalsete turgude risk on tihti oluliselt suurema mahuga, kui ükski riik ise katta suudaks.
43. EL nn lõdvenduspoliitika on end küll lühiajalises plaanis õigustanud, kuid pikaajalised struktuursed probleemid paljude ELi riikide majanduses vajavad lahendamist. Kui Euroopa majanduskliima ei muutu sõbralikumaks ja bürokraatiavabamaks, tabab uus kriis valitsusi ja keskpankasid veelgi rängemalt, kuna eelmise kriisi „halvad varad“ on veel bilansis alles.
44. Kõik ELi riigid peavad järgima kehtestatud kriteeriume, ei tohi olla ebavõrdset kohtlemist ning mõne riigi struktuursel abistamisel teiste liikmesriikide vahendite arvelt peab olema selge hind, mille mõju tagab, et ühegi riigi juht ei soovi selliste sanktsioonide alla jäämist<sup>22</sup>.

### **B Eesti eelarvepoliitika, riigi võlakoormus ja –instrumendid**

45. Riik peab järgima mõistlikku kulude-tulude tasakaalu ja mitte elama üle oma võimete. Oluline on täita ELi eelarve tasakaalu jm fiskaalkriteeriumid, et tagada Eesti kui finantspartneri usaldusväarsus. Madala inflatsiooni ja intressidega keskkonnas võib olla

---

<sup>21</sup> Ajakirjandus viitab selgelt, et kallimad on kaubad just suuremates jaekettides (<http://kasulik.delfi.ee/news/ostukorv/kasuliku-ostukorv-juulikuu-ulevaade?id=78761502>), odavamad väiksemates kohalikele turule orienteeritud kauplustes. Teatud valiku puhul on toidukorv Tallinnas kallim kui Helsingis (<http://tarbija24.postimees.ee/4214731/hinnavordlus-tallinnas-on-ostukorv-juba-kallim-kui-helsingis>).

<sup>22</sup> Kreeka näide ebaõigete andmete esitamisest ehk sisuliselt riiklikust pettusest ning üle jõu elamisest õõnestab usaldust ELi organite ja riikide vastu, kes täna panustavad EL stabiilsusstruktuuridesse ja Kreeka abistamisse. Samas poliitikud, kes sellel olukorral lasid tekkida, on karistamata.

majanduslikult arukas ka laenata ning riik peab siin käituma mõistliku majandussubjektina. Iga laenuotsus peab aga lähtuma tehtavate investeeringute ühiskondlikust kasust ning kaasama ühiskonda laiemalt kui ainult kitsa poliitilise programmi elluviimiseks.

46. Erakond toetab laenamist eelkõige ettevõtluse arendamiseks eesmärgiga nüüdisajastada äriprotsesse ja kasvatada tootlikkust ning vähendada inimtööjõu osakaalu tootmisprotsessides.
47. Mõistliku eelarvepoliitika osana peaks Eesti tegema riigivõlakirjade emissioone. Sellega saavutatakse kaks eesmärki: 1) suurendatakse riigi investeerimisvõimekust (nt EASi ja Kredexi kapitaliseerimine või omaosalus europrojektides) ja 2) tuuakse finantsturule instrumendid, mida inimesed saavad kasutada oma säästude paigutamiseks. See elavdab kapitaliturgu ja sisemajandust ning parandab inimeste elatustaset.
48. Võlakirjade emissioonidest saadavat raha peab riik kasutama eelkõige pikaajaliste struktuursete muudatuste kiiremaks läbiviimiseks, näiteks Eesti koolivõrgustiku ja lasteasutuste korrastamine (mh sündimust toetav meede), energiajulgeoleku tagamine ja tootmise tõhustamine, teede- ja muu taristu parandamine.

### **C Omavalitsuste eelarvekujundus**

49. Praeguse maksu- ja kohaliku omavalitsuse õiguse alusel on omavalitsused sisuliselt riigi ripatsid. Suuremal osal neist puudub iseseisev tulubaas, kõik laekumised tulevad riiklikest maksudest, mida otsustab ja muudab Riigikogu.
50. Omavalitsused peavad saama võimaluse rakendada kohalikke makse ning riigi tasandil peab olema regionaalseid iseärasusi arvestav riigi poolt jaotatava eelarveraha korrigeerimise mehhanism.
51. Ümberjaotamismehhanism peab töötama majandusloogikale vastassuunas – suurema maksulaekumisega omavalitsustes peaks ümberjagatava raha osakaal olema väiksem, kuid samas peab mehhanism tagama, et kohalikud omavalitsused oleksid huvitatud majanduskeskkonna arengust oma territooriumil. Kõrgema kohaliku maksu või väiksema riigi rahaeralduse peaksid põhjustama omavalitsuse tehtavad tema ülesannetega mitteseotud kulud ja sotsiaalsed projektid (tasuta transport, omavalitsuse ülesannetega mitteseotud sotsiaaltoetused jms).

### **D Pangandussüsteemi stabiilsuse ja konkurentsi tagamine**

52. Keskpang ja finantsinspeksioon on Eesti pangandusturu reguleerimisega valdavalt hästi hakkama saanud. Jätakuvalt on oluline tagada pangandussüsteemi kui raharingluse infrastruktuuri tõrgeteta toimimine.

53. Anomaalia on Eestis tegutsevate pensionifondide hinna ja kvaliteedi suhe: ühelt poolt on fondide tootlus madal ja teiselt poolt võetakse halduse eest Euroopa keskmisest kõrgemaid haldustasusid. See olukord vajab selget poliitilist tähelepanu.

## V Maksupoliitika

### A Maksuliikide üldstruktuur, maksumudel

54. EL on maailmamajanduses tuntud kui kõrgete maksudega piirkond – kõik võrdlused ELi keskmisega tähendavad võrdlust suure maksukoormusega. Eesti ongi maksukoormuse näitajatega ELi keskmine või selle lähedal, st laiemas võrdluses on Eesti keskmisest suurema maksukoormusega riik.
55. Majanduskasvu aastatel, mil SKT kasv ületab 4% aastas, seab Vabaerakond eesmärgiks vähendada eelarve kaudu ümberjaotatavat SKT osa 33%-ni, suurendades sel viisil majandusvabadust.
56. Eesti maksusüsteemi iseloomustab see, et tööjõumaksud ja tarbimismaksud, sh tootmissisendite (nt toore, energia) aktsiisid, on kõrged ning tulu- ja kapitalimaksud on teiste riikidega võrreldes madalad.
57. Erakond seab oluliseks eesmärgiks märgatavalt vähendada tööjõu ja tootmissisendite maksustamist.
58. Maksusüsteemi kogumõju peaks olema sotsiaalselt õiglane. See tähendab, et kaudsete maksude regressiivset<sup>23</sup> mõju peaksid vähemalt osaliselt tasakaalustama otsesed maksud, maksustada tuleb tulu ja kapitali, mitte töötamist ja ettevõtlust<sup>24</sup>!
59. Ühetaoline ja lihtne maksusüsteem oli oluline 1990. aastatel ja selle sajandi algul eelarve täitmiseks ja usaldusväärse majanduskeskkonna loomiseks. Infoühiskonda astumisel vajab Eesti XXI sajandi maksusüsteemi, mis arvestab kaugtöö ja jagamismajandusega ning võimaldab ka regulatiivseid ja majandust suunavaid erandeid. Samas on oluline saavutada maksusüsteemi stabiilsus ja mitte muuta makse igal aastal väikeste sammudega, hägustades nii majanduskeskkonna ettenähtavust ja vähendades konkurentsivõimet.

---

<sup>23</sup> Kaudsete maksude regressiivne mõju (s.o kui väiksemat tulu saavad maksumaksjad maksavad suurema osa oma tuludest kaudseteks maksudeks kui suuremat tulu saavad maksumaksjad) tuleneb asjaolust, et ühiskonna rahaliselt vähem edukad liikmed tarbivad peaaegu 100% oma tuludest ja maksavad seetõttu ka tarbimismakse, samas kui edukamad saavad säästa ja investeerida ning seetõttu on nende tarbimismaksude koormus suhteliselt väike.

<sup>24</sup> Seda on toetanud mitmed arvamusiidrid: <http://www.aripaev.ee/uudised/2012/10/02/taal-rikkust-on-oige-maksustada>; <https://www.kogu.ee/riigivalitsemise-teemad-arvamusfestivalil/>; <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/siim-kallas-toetab-kinnisvaramaksu-varandusemaks-on-oiglasem-kui-moned-muud-maksud?id=75604481>

## **B Otsesed maksud**

60. Üksikisiku tulumaksu maksuvaba piiri on oluliselt tõstetud, kuid sellega kaasnesid inimestele mitmete oluliste soodustuste kaotamised. Erakond seab eesmärgiks taastada abikaasade ühisdeklaratsioon ning suurendada lastelt mahaarvatava maksuvaba miinimumi taset samuti 6000 euroni aastas<sup>25</sup>.
61. Peame õigeks teatud erandite rakendamist, et toetada Eestile olulist demograafilist ja majandusarengut, nt investeeringute, väikeettevõtluse ja tööhõive soodustamine, elamispinna hankimine (või üürimine) Eestis jms.
62. Soodustame põlvkondadevahelist perekonnasisest toimetulekut, nt soodustused lastega peredele ning oma vanemaid toetavatele täiskasvanud lastele.
63. Tootmissisendite kulu vähendamiseks peame õigeks aktiivse tulu (töötamine, ettevõtlus) maksustamist passiivsest tulust madalama maksumääraga.
64. Me ei pea õigeks muuta kehtivat ettevõtte tulumaksusüsteemi, kus maksuobjektiks on ainult jaotatud kasum. Ettevõtete tulumaksustamises on siiski vaja muudatusi, mis lõpetaksid maksuvabad kapitalisiirded välismaale ning võimaluse tulumaksu maksmist n-ö igavesti edasi lükata.

## **C Kaudsed maksud**

65. Kaudsete maksude puhul tuleb silmas pidada, et majanduse arengut pidurdavad tootmissisendeid mõjutavad energiaaktsiisid. Mitme aktsiisi määr on meil ELi miinimumnõuetest oluliselt kõrgemal. Erakond seab eesmärgiks vähendada tootmiste ja majapidamiste kulu energiaaktsiisidele.
66. Laialt tarbitavate kaupade aktsiisipoliitika ei tohiks tekitada halli tsooni suunduvat piirikaubandust, mis soodustab naaberriikide majandust ja toodete lihtarbitraaži. Eesti ei peaks rakendama naaberriikidest kõrgemaid alkoholi- ja tubakaaktsiise.
67. Käibemaksuõigus on ELis harmoneeritud, Eesti ei saa seda peale maksumäärade suuruse oluliselt ise mõjutada. Käibemaksu puhul on eelkõige oluline tagada pettuste vältimine, efektiivne maksukogumine ning koostöö teiste riikide maksuhalduritega teabevahetuse tõhustamiseks. Madalama määraga käibemaksu võib kaaluda tervisliku toitumise edendamiseks mahetoodetele.

## **D Kapitalimaksud**

68. Kapitalimaksud on Eestis võrreldes paljude teiste riikidega alarakendatud. Kapitali maksustamine on aga majanduse arengu seisukohalt üks kõige neutraalsemaid

---

<sup>25</sup> Eelkõige demograafiline meede – toetab ise toimetulevaid lasterikkaid peresid.

maksuliike, kuna ei puuduta tootmissisendeid ega vahetult tekkinud kasumit, vaid juba akumulbeerunud ja osaliselt majandustegevusest väljunud kasumeid. Kapitali maksustamine maksustab tõhusalt ka mitteresidentide varad Eestis. Kapitalimaksud rakenduvad ka n-ö robotite sotsiaalmaksuna ja toetavad eelarvet töövõimelise elanikkonna vähenemisel.

69. Kapitali maksustamine on vältimatu, kui seada eesmärgiks tööjõumaksude alandamine (vt p 71 ja 72), sest viimane põhjustab paratamatult riigi tulude languse, mis vajab kompenseerimist. Kapitalimaksude baas on kinnisvara, muud registervarad, juriidiliste isikute akumulbeeritud jaotamata kasum, õigused ja kasutus- ja litsentsitasud.
70. Kapitalimakse rakendatakse diferentseeritult (eelkõige on maksuobjektideks kommertsvarad), nt ei maksustata teatud ulatuses elamispinda perekonna liikme kohta, põllu- ja metsamajanduses kasutuses olevat maatulundusmaad ning väikeettevõtete kapitali. Kapitalimaksust laekuvat tulu jagab riik regionaalseid eripärasid arvestades kapitali asukoha kohaliku omavalitsusega.

## **E Tööjõumaksude vähendamine**

71. Ettevõtlus tugineb inimeste aktiivsusele, seepärast loob tööjõumaksude, st eriti sotsiaalmaksu üldine alandamine Eestile võimaluse saada Põhja-Euroopa arengumootoriks.
72. Vabaerakond seab eesmärgiks oluliselt alandada sotsiaalmaksu, kusjuures haigekassa ja pensionifondide laekumisi hakkavad asendama kapitalimaksud. Sotsiaalmaks on mõistlik jagada tööandja ja töövõtja maksuks. Võimalusel tuleks mõlemad panna sõltuma maksumaksja enda riskikäitumisest, et motiveerida inimesi säästma oma tervist ning tööandjaid panustama tööohutusse ja -tervishoidu. Väikeettevõtete toetuseks ja tööhõive suurendamiseks kasutame regionaalseid sotsiaalmaksu erandeid.

## **F Kohalikud maksud**

73. Kohalike maksude seadus Eestis vajab põhjalikku reformi. Maksubaas peab olema lihtsalt kontrollitav ja maksud lihtsalt rakendatavad, kuid kogu administreerimine peab jääma keskele riiklikule maksuhaldurile, kes teeb maksude kogumiseks omavalitsustega halduslepingud.
74. Kohaliku volikogu rakendatavad ja muudetavad kohalikud maksud on olulised vahendid omavalitsuste sõltumatuse tagamiseks. Peame vajalikuks luua õiguslik regulatsioon, mis motiveerib omavalitsusi suurendama oma tulubaasi kohalike maksudega ning looma oma territooriumil suuremaid eeldusi ettevõtluse arenguks ja töökohtade tekkeks.

## VI Energeetika

75. Energeetika tõrgeteta toime on Eesti ühiskonna võtmefunktsioon. See on oluline nii majanduse, riigi toimimise kui ka julgeolekukaalutlustest lähtuvalt. Esmatähtis on tagada energiasõltumatus, kriisireageerimise võime ning katkematu tootmise võimekus.
76. Teaduse ja ühiskonna areng liigub paratamatult suunas, kus fossiilkütuste kasutamine väheneb ning asendub aja jooksul keskkonnasäästlike energiaallikatega. Eesti jaoks tähendab see põlevkivienergeetika ärakasutamist seni, kui see on konkurentsivõimeline, kuid uute suurinvesteeringute otsustamisel tuleb vaadata kaugemale.
77. Elektriautode laiem kasutuselevõtt nõuab tarbimisvõimsuste olulist ümberjaotamist ja suuri investeeringuid jaotusvõrku, kui tootmine jääb tsentraliseeritult Ida-Virumaale. Peame oluliseks suurendada energiatootmise detsentraliseeritust, sh energiaühistute ja väiketootjate abil, mis muu hulgas suurendab ka energiajulgeolekut.
78. Erakond seab eesmärgiks alandada eelkõige energia jaotusvõrkude tariife ning muuta arvestusmetoodikat, mis põhineb investeeringute tasuvusel ega soodusta energia kokkuhoidu ja lokaaltootmise investeeringuid, kuna nii kaugkütte kui ka elektrivõrkude jaoks on suurem edastatav kogus majanduslikult kasulik.
79. Energeetikaturu arenguks ja julgeoleku tagamiseks tuleb suurendada Eesti elektrivõrgu integreeritust Lääne-Euroopa turuga. Peame vajalikuks täiendavate välisühenduste rajamist<sup>26</sup> ja energiakandjate kasutusvõimaluste mitmekesistamist<sup>27</sup>.

## VII Töösuhted ja vabadus valida

### A Tööturg ja kollektiivlepingud

80. Töörahu on majandusarengu oluline alus. Sektorites, kus inimeste töö on suur osakaal, on vajalik saavutada ka töötajate ja ettevõtja huvide tasakaal.
81. Vabaerakond soovib liberaliseerida tööturgu. Uue majanduse arenedes töösuhted muutuvad enam koostöökeskseteks ning väheneb töötundidel põhinev panustamine. Soovime suuremat rolli sektoripõhistele kollektiivlepingutele.

---

<sup>26</sup> Lisaks Estlinki ühendustele Soomega ühendused ka Rootsi ja Norra energiavõrkudega, mis loovad eeldused Norra odavama hüdroenergia hinnasoodustuse kasutamiseks Eesti turul.

<sup>27</sup> Näiteks LNG-terminalide avamine energiasõltumatuse suurendamiseks ja gaasitorustiku arendamine lõuna suunas.

## **B Tööhõive, tööturukorraldus ja ümberõpe**

82. Riigi keskne vastutus on tagada kõigile toimetulekuvõime, seetõttu on riigi ülesanne majandusliku arengu soodustamise kõrval tagada võimalikult lai tööhõive.
83. Erakond toetab ettevõtjate algatusi koolitada endale tööjõudu. Kui aga erasektor ei ole kutse- ja ümberõppe korraldamiseks piisavalt majanduslikult motiveeritud, siis infoühiskonna majandustingimustes langeb riigile suurem vastutus. Oluline on riiklikult korraldada ettevõtluspraktikat ja inimeste ümberõpet, sest majanduse arenedes muutuvad turu vajadused aina kiiremini ning ühiskond peab nendega kohanema.
84. Korraldame Töötukassa sisuliselt ümber Tööturuametiks ja teeme sellest aktiivselt tööturгу kujundava keskse riigiameti. Ametil peab olema võime prognoosida tööjõu vajadust ning vastavalt sellele esitada tellimused haridusasutustele, koolitada ise nii tööandjaid kui ka töövõtjaid ja organiseerida täiskasvanute ümberõpet. Üks põhivaldkondi peaks olema IT- ja digitöö õpe neile, kes on (kõrg)kooli lõpetanud mõnel teisel alal.
85. Tööturg peab olema mõistlikult reguleeritud ning seetõttu on miinimumpalk vajalik raskesse olukorda sattunud inimeste ärakasutamise vältimiseks. Miinimumpalka korrigeeritakse kolmepoolsetel läbirääkimistel vastavalt majanduse ja heaolu arengule riigis.

## **C Moodne töö, loome, elustiil ja sotsiaalne ettevõtlus**

86. Töösuhete iseloom infoühiskonnas muutub ning iga inimene võib olla ise ettevõtja, kasutades oma teadmisi ja oskusi. Seda soosib ka Eestis kehtiv ühinguõigus ja ettevõtluse maksusüsteem. Erakond soodustab igakülgset ühistegevuslike paindlike töö- ja ettevõtlusvormide teket. Kedagi ei tohi halvustada põhjusel, et ta müüb oma teenuseid osaühingu kaudu. Riik peab aga seaduste abil selgelt piirama maksudest kõrvalehoidmist ja mitte jätma seda maksuhalduri tõlgendusküsimuseks.
87. Riik peab looma lihtsa viisi, kus igaüks saab realiseerida oma unikaalse talendi või geniaalse idee ning kaitsma seda võltsimise ja ülevõtmise eest. Seame eesmärgiks lihtsustada kasulike mudelite, patentide ja autoriõiguste registreerimist. Oluline on tagada teadus- ja arendustegevuses majanduslikult potentsiaalivate ideede kaitse ja arendamine äriliseks rakendamiseks ja müügiks. Sel viisil soodustab riik teadmistemahuka ja loomemajanduse arengut ning soodustab suurema lisandväärtusega toodete ja teenuste eksporti.
88. Paljusid inimesi ei motiveeri niivõrd isikliku tulu teenimine, kuivõrd laiem kasu ühiskonnale ja keskkonnale. Erakond peab oluliseks sotsiaalse ettevõtluse ja ringmajanduse toetamist ning nende jaoks selge äri- ja maksuõigusliku aluse loomist.

## VIII Rahvuslikud varad ja riigiettevõtted

### A Maa- ja loodusvarad

89. Järgida tuleb maavarade kestlikku kasutusstrateegiat. Samas on oluline läbi viia uuringud kõigi ühiskondlike väärtuste kohta ning võtta kasutusele need, mida saab kasutada looduskeskkonda kahjustamata.
90. Erakond peab oluliseks kõigi Eesti loodusvarade, sh haruldaste muldmetallide varude väljaselgitamist ja auditeerimist. Loodusvarade aruka ja keskkonnasõbraliku kasutuselevõtu otsused, meetodid ja määrad peavad põhinema objektiivsetel, pikas perspektiivis ilmnevate positiivsete ja negatiivsete mõjude analüüsil.
91. Maa- ja metsavarade keskne haldamine peab toimuma riigi kontrolli all, et vältida piiratud vastutuse<sup>28</sup> kaudu oluliste keskkonnakahjude teket ja vastutuse hajumist. See ei välista eraettevõtete osalust piiritletud mahuga projektides.

### B Riigiettevõtluse määratlemine

92. Riik on õigustatud osalema ettevõtluses, kui on tegemist üldhuviga (taristu, ühendused Eestiga, loodusvarad) või kui ettevõtluse regulatsioon ja kahjulike mõjude vältimine oleks liiga keeruline.
93. Riigiettevõtted vajavad majanduspoliitilist auditit eesmärgiga määrata, millised neist on vajalikud avalike teenuste efektiivse hinnaga osutamiseks ja millised oleks otstarbekas müüa kas osaliselt või täielikult erakätesse. Riigi konkurentsiregulatsioonile alluvate oligopoolsete ühingute aktsiate osaline börsile viimine ei ole õigustatud.

### C Ühingujuhtimise reeglid

94. Igal riigi äriühingul peab olema avalik strateegia koos majanduslike eesmärkidega. Riskiprojekte võib arendada ainult strateegia raames koos erainvestoritega. Korruptsiooni ja varjatud erahuvide vältimiseks peab töötama omaniku järelevalve majandus- või rahandusministeeriumi alluvuses.
95. Erakond toetab majandusarengu töögrupi raporti<sup>29</sup> ühte põhijäreldust, et Eesti arengu viimisel uuele tasemele on eelkõige oluline parandada juhtimise kvaliteeti. Riigi

---

<sup>28</sup> Äriühing on piiratud vastutusega ja eraettevõtjast ärimehele ei saa teha etteheiteid, kui ta nähes, et keskkonnakaitse kulud ületavad tulu saamise võimalusi, lahkub ärist ja jätab juriidilise „keha“ maha. See toob tihti kaasa keskkonnakulude langemise kohalikule omavalitsusele või riigile.

<sup>29</sup> Esitletud 10.11.2016 TA saalis (nn Raasukese raport).



äriühingute juhtimine tuleb depolitiseerida ja tagada läbipaistvus. Juhatus ja nõukogu tuleb moodustada pädevatest inimestest ning lepinguga välistada huvide konflikt ja ärisaladuste ärakasutamine väljaspool ettevõtet.